

1 ЖАРЫҚБАЕВ ОҚУЛАРЫ ЖАРИКБАЕВСКИЕ ЧТЕНИЯ ZHARIKBAEV READINGS

Профессор Қ.Б. Жарықбаевтың 95 жылдығына арналған
**«ПСИХОЛОГИЯ ЖӘНЕ ПЕДАГОГИКА
ДАМУЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ»**
атты Халықаралық ғылыми-практикалық конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ

МАТЕРИАЛЫ
Международной научно-практической конференции
**«АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ
ПСИХОЛОГИИ И ПЕДАГОГИКИ»**,
посвященной 95-летию профессора К.Б. Жарикбаева

MATERIALS
The International scientific and practical conference
dedicated to the 95th anniversary of Professor K.B. Zharikbaev
**«ACTUAL PROBLEMS OF PSYCHOLOGY
AND PEDAGOGY DEVELOPMENT»**

Алматы
17/11/2022

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ФИЛОСОФИЯ ЖӘНЕ САЯСАТТАНУ ФАКУЛЬТЕТІ
ЖАЛПЫ ЖӘНЕ ҚОЛДАНБАЛЫ ПСИХОЛОГИЯ КАФЕДРАСЫ

**Профессор Қ.Б. Жарықбаевтың 95 жылдығына арналған
«ПСИХОЛОГИЯ ЖӘНЕ ПЕДАГОГИКА ДАМУЫНЫҢ ӨЗЕКТІ
МӘСЕЛЕЛЕРІ» (ЖАРЫҚБАЕВ ОҚУЛАРЫ) атты
Халықаралық ғылыми-практикалық конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ**

МАТЕРИАЛЫ

**Международной научно-практической конференции
I ЖАРИКБАЕВСКИЕ ЧТЕНИЯ «АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
РАЗВИТИЯ ПСИХОЛОГИИ И ПЕДАГОГИКИ»,
посвященной 95-летию профессора К.Б. Жарикбаева**

MATERIALS

**International scientific and practical conference
"ACTUAL PROBLEMS OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY
DEVELOPMENT" (ZHARIKBAEV READINGS)
dedicated to the 95th anniversary of Professor K.B. Zharikbaev**

Алматы
«Қазақ университеті»
2022

Бас редактор

- Түймебаев Ж.Қ.** – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
Басқарма төрағасы – ректоры, филология ғылымдарының докторы, профессор
Бас редактордың орынбасарлары:
Айдосов Н.С. – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
Басқарма мүшесі – әлеуметтік даму жөніндегі проректор;
Мейірбаев Б.Б. – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті философия және саясаттану
факультетінің деканы, философия ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор;

Редакциялық ұжым

- Мыңбаева А.Қ.** – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті философия
және саясаттану факультетінің «Жалпы және қолданбалы психология» кафедрасының меңгерушісі,
педагогика ғылымдарының докторы, профессор.
Алчимбаева А.Б. – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті философия және саясаттану
факультеті деканының ғылыми-инновациялық қызмет және халықаралық ынтымақтастық
жөніндегі орынбасары, педагогика ғылымдарының кандидаты;
Садвақасова З.М. – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің «Жалпы және қолданбалы
психология» кафедрасы меңгерушісінің ғылыми-инновациялық қызмет пен халықаралық ынтымақтастық
жөніндегі орынбасары, педагогика ғылымдарының кандидаты;
Мадалиева З.Б. – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің «Жалпы және қолданбалы
психология» кафедрасының профессоры, психология ғылымдарының докторы;
Кабакова М.П. – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің «Жалпы және қолданбалы
психология» кафедрасының қауымдастырылған профессоры, психология ғылымдарының кандидаты;
Жұбаназарова Н.С. – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің «Жалпы және қолданбалы
психология» кафедрасының қауымдастырылған профессоры, психология ғылымдарының кандидаты;
Ахметова М.Қ. – Қайнар академиясының профессоры, психология ғылымдарының докторы;
Кудайбергенова С.Қ. – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің «Жалпы және қолданбалы
психология» кафедрасының аға оқытушысы, психология ғылымдарының кандидаты;
Баймолдина Л.О. – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің «Жалпы және қолданбалы
психология» кафедрасының аға оқытушысы, PhD доктор;
Адилова Э.Т. – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің «Жалпы және қолданбалы
психология» кафедрасының доцент міндетін атқарушы, PhD доктор;
Закарьянова Ш.Н. – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің «Жалпы және қолданбалы
психология» кафедрасының аға оқытушысы, психология ғылымдарының кандидаты;
Молбасынова Ж.М. – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
«Жалпы және қолданбалы психология» кафедрасының аға оқытушысы;
Ғабдрахман Ә.С. – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
«Жалпы және қолданбалы психология» кафедрасының докторанты.

Профессор Қ.Б.Жарықбаевтың 95жылдығына арналған «ПСИХОЛОГИЯ ЖӘНЕ ПЕДАГОГИКА ДАМУЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ» (І ЖАРЫҚБАЕВ ОҚУЛАРЫ) атты Халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары. – Алматы: Қазақ университеті, 2022. – 522 б.

ISBN978-601-7419-19-6

ПОЛИГРАФОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕРДЕГІ ЖАСЫРЫН АҚПАРАТТЫ АНЫҚТАУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

*Закарьянова Ш.Н., Баймолдина Л.О., Казиханов Б.М., Аймаганбетова О.Х.,
Садвакасова З.М., Адилова Э.Т.*

*Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті,
Ұлттық қауіпсіздік комитеті Академиясы
Алматы, Қазақстан*

Аннотация

Бұл мақала қазіргі қоғамның көптеген салаларында кеңінен қолданылатын полиграфтың көмегімен жүргізілетін психофизиологиялық зерттеулердегі жасырын ақпаратты анықтаудың теориялық негізделуіне арналған. Мақала «Полиграф көмегімен радикалистік көңіл күйге сезімталдықты психофизиологиялық зерттеу және студенттер радикализмінің алғашқы алдын-алу» Қазақстан Ғылым және жоғары білім министрлігінің жобасы аясында жазылған (ИРН- АРО 9261155).

Аннотация

Данная статья посвящена теоретическим основам обнаружения скрытой информации в психофизиологических исследованиях, проводимых с помощью полиграфа, применяемого во многих сферах жизни современного общества. Статья написана в рамках Проекта Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан: «Психофизиологическое исследование подверженности радикалистским настроениям с помощью полиграфа и первичная профилактика радикализации студентов» (ИРН- АРО 9261155).

Annotation

This article is devoted to theoretical bases of detection of latent information in psychophysiological investigations, conducted with the help of polygraph, applied in many spheres of life of modern society. This article was written within the framework of the Project of the Ministry of Science and High Education of Republic of Kazakhstan: "Psychophysiological Research of Exposure to Radicalism with the Polygraph and Primary Prevention of Radicalisation of Students" (IRN-ARO 9261155).

Ақиқатты және оның мағыналық антиподын – өтірікті түсінудің психологиялық механизмдеріне заманауи ғылыми талдауды бірқатар ғалымдар қарастырған. «Өтірік, алдау және жалған» ұғымдарын маңызды ақпаратты қорғау тәсілдеріне жатқыза аламыз.

Белгілі психолог В.В. Знаковтың [1] осы мәселені егжей-тегжейлі талдауы жоғарыда аталған тұжырымдамалардың категориялық айырмашылықтарын жасауға негізделген белгілерді нақты анықтауға алып келді:

1. индуктор хабарлаған ақпараттың объективті ақиқаттығы/ақиқат еместігі;
2. хабарламаның субъективті ақиқаттығы/ақиқат еместігі (индуктордың өзі жасаған тұжырымның ақиқаттығына сенімі немесе сенбеушілігі);
3. индуктордың өзінің хабарламасы арқылы реципиентті істің шынайы жағдайына байланысты жаңылыстыру ниетінің болуы немесе болмауы.

Жоғарыда аталған категориялар жалған – шындыққа сәйкес келмейтін, индуктор реципиентті жаңылыстыру ниетінсіз жасаған хабарлама және индуктордың өзі жасаған хабардың ақиқатына қатысты қате түсінігіне негізделген (мысалы, қауесет).

Өтірік айту немесе алдау маңызды ақпаратты қорғаудың жалғыз әдісі емес, сонымен қатар тақырыптан ауытқу және шынын айтпау немесе ақпаратты теріске шығаруды да қатарға кіргізе аламыз. Тақырыптан ауытқып, жауаптан қашу мен шынын айтпау құбылыстарын алғаш рет Л.Б. Филонов жасырын жағдайдың психологиялық моделін жасауға байланысты егжей-тегжейлі сипаттаған [2].

Қазіргі уақытта ғылымда жасырын ақпаратты анықтаудың түрлі теориялары бар. Дж. Фёреди қолданыстағы теорияларды (барлығы онға жуық) екі топқа бөледі, олар аффективті-мотивациялық процестерді полиграфологиялық зерттеудің мәнін анықтайтын негізгі факторлар ретінде тануға негізделген теориялар.

«Жазалау қаупі» теориялары. Бұл теория бойынша респондент полиграф тексерісінен өтпес бұрын қорқыныш сезімін бастан кешіреді, ол өз алдына тіркелген физиологиялық процестердің динамикасындағы «оқылтын» өзгерістерді анықтайды. Бірақ бұл жерде қарама-қайшылық туындайды, яғни зерттеу кезінде нақты тексерулерден басқа, «модельденген» оқыту тергеу амалдары жүргізіледі, сонымен қатар, әдеттегі лабораториялық тәжірибелерде картаны, санды немесе атауын анықтау секілді әдістер қолданылады. Осылайша, лабораториялық полиграфологиялық зерттеулер оң нәтиже беретінін көре аламыз [3].

Полиграфологтардың кеңестік мектебінде Ю.К. Азаров "психофизиологиялық феномен" ұғымын тұжырымдады, оның мазмұны келесідей: Адамға белгілі бір жағдайда оның жадында сақталған оқиға туралы маңызды ақпаратты беретін сыртқы ынталандыру (сөз, зат, заттың бейнесі, жарық, дыбыс және т.б.), физиологиялық реакцияларды тұрақты түрде тудырады, олар бірдей жағдайларда ұсынылған гомогенді (біртекті) ынталандыруларға реакциялардан асып түседі, бірақ аталған оқиғамен байланысты болмайды және адамға ситуациялық маңызды ақпаратты бермейді [4].

90-жылдардың соңында Ю.И. Холодный "жады теориясы" (когнитивтік факторы ескере отырып) негізінде жасырын ақпаратты анықтаудың психофизиологиялық әдісін тұжырымдайды. Оның пікірінше, полиграфты қолданатын арнайы психофизиологиялық зерттеу – жадты мақсатты тестілеу процедурасы болып табылады. Теорияның авторы эмоционалды факторды жадты тестілеу процедурасындағы кедергі ("шу") деп санайды [5]. Сонымен қатар, полиграфологиялық зерттеулерде сұхбат алушы үшін ынталандыру келесі жағдайларда маңызды болады:

- ынталандыру субъектінің жадында болса;
- ынталандыру респондент үшін өте маңызды болса.

Қазіргі таңда жасырын ақпаратты аспаптық түрде анықтаудың әлемдегі ең танымал әдісі – түйіспелі полиграф (контактный полиграф) көмегімен психофизиологиялық зерттеулер жүргізу.

Полиграфты қолдана отырып, жасырын ақпаратты анықтаудың аспаптық әдісі бүгінде кадрлық агенттіктер мен «құқық қорғау органдары» тәжірибесінде кеңінен қолданылады. Осы фактіге қарамастан, полиграфты қолдана отырып жүргізілген сауалнама психологиялық әдебиеттерде жеткіліксіз қарастырылған. Грек тілінен полиграф сөзі poly – көп және graph – жазбаша тіркеу, «көптеген жазбалар» дегенді білдіреді. Шын мәнінде «жалған детекторы» болмаса да, полиграф арнайы ұйымдастырылған тестілеу арқылы «өтірікті анықтау» әрекетін жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Полиграфтың тағы бір атауы – «психологиялық күйзеліс өлшегіші» немесе «эмоциялық шиеленіс өлшегіші».

Р.С. Белкин полиграф ұғымын келесідей сипаттайды:

1. кешенді зерттеу кезінде дененің әр түрлі функцияларын (тыныс алу, қан айналымы, терінің электр өткізгіштігі) бір уақытта жазуға арналған көп арналы осциллограф;

2. ауызша ынталандырғыштарға сыналушының эмоционалды жай-күйін тіркейтін құрал [6].

Сонымен, аталмыш «жалғандық детекторы» дегеніміз не? Ол қалай ұйымдастырылған? Қандай қағидат бойынша жұмыс жасайды? Полиграф – бұл адамнан жауап алу процесінде, аналогтық немесе цифрлық түрде көрсетілетін, ауызша және визуалды тітіркендіргіштерге жауап ретінде физиологиялық реакциялардың (тыныс алу, жүрек-қан тамырлары белсенділігі, терінің гальваникалық реакциясы, қозғалыс белсенділігі, мимика және т.б.) динамикасын тіркеуге арналған техникалық құрал [7]. Бұл құрылғының басты идеясы – біздің санамыз бастапқыдан ақиқатқа бағдарламаланған. Сондықтан да біз өтірік айтқан кезде, ағзамыз күйзеліске ұшырайды.

Ендеше, полиграфты қолдану арқылы жүргізілген тестілеу өмірге және денсаулыққа зиянсыз, физиологиялық реакцияларды бақылау мен бағалауды қолдана отырып, тестілеу жүргізудің арнайы әдістері бойынша ұйымдастырылған, адам денесінде орналасқан сенсорлардың көмегімен жазылатын күрделі психологиялық және психофизиологиялық процедура болып табылады. Полиграфты қолдана отырып жүргізілген тестілеудің мақсаты – респонденттің қойылған сұрақтарға физиологиялық реакциясын бекіту арқылы алынған ақпараттың сенімділігін бағалау.

Жалғандық детекторында сыналатын адамға терігальваникалық реакцияны (ми биотоктарын жазу), плетизмограмманы (ағзаның тамырлық

реакциясы), тремор (бұлшық еттер дірілі) және т.б. тіркейтін аспаптардың датчиктері бір таспаға шығарылып, тәжірибелі тергеуші ол көрсеткіштер бойынша сыналушының эмоциялық жай-күйі туралы оның мінез-құлқының сыртқы нысандарын ғана бақылаған кездегіден гөрі неғұрлым дәл пікір түйе алады. Мұнда әдейі жаттықпаған адамның вегетативтік реакцияларды іс жүзінде өз ырқымен басқара алмайтыны негізге алынады [8]. Полиграфты қолдана отырып жүргізілген сауалнаманың мүддесінде адам ағзасындағы басқа да динамикалық психофизиологиялық процестерді де қолдануға

болады, бірақ жоғарыда аталған үшеуі полиграфты қолдану арқылы сауалнама жүргізудің әлемдік тәжірибесінде қатаң түрде міндетті болып табылады.

Қазіргі таңда полиграфты қолдану арқылы жауап алу процесі бірнеше кезеңдерге бөлінеді. А.Ю. Молчановтың ұсынған жіктеуі бойынша полиграф құралында тексеру процесі 9 кезеңнен тұрады. Осылайша жасырын ақпаратты анықтау процесінде 9 міндетті кезеңді орындау барысында қолданылатын арнайы әзірленген әдістемелер, тесттер, сұрақтар маңызды рөл атқарады [9].

Полиграфиялық тесттер саласында көмекші рөлін атқаратын қызметтік сынақтар қатарына ынталандыру тестілері және жалпы бақылау сұрақтарының тестілері кіреді. Ынталандыру тесттері (the Stimulation Test) стим-тест немесе ынталандыру-бейімдеу тесттері деп аталады және тестілеу осы тесттерден басталып, келесідей бірқатар психологиялық мәселелерді шешеді:

- Тесттен өтушіні полиграфологиялық зерттеуге бейімдеу немесе дайындау;
- Алдын-ала белгілі болған ынталандырушыларға реакцияның өзгеруін анықтау (тесттен өтушінің адекваттылығын анықтау);
- Тесттен өтушінің полиграфологиялық тестілеуге сенімінің бар екендігіне көз жеткізу;
- Мүмкін болатын қарсылық шараларын анықтау;
- Қажет болған жағдайда эмоциялық ширығуды күшейту.

Бақылау және бейтарап (the Relevant-Irrelevant Test – R I Test) сұрақтар тестілеуін В. Марстон ұсынған және өткен ғасырдың 20-30 жылдары Л. Килер жетілдірген. Бақылау және бейтарап тестілеу сұрақтарының белгілі бір құрылымы жоқ, ондағы сұрақтардың жалпы саны, сонымен қатар бейтарап және тексеру сұрақтарының арақатынасы нақты тапсырмаға және маманға қол жетімді ақпарат көлеміне байланысты қалыптасады. Әдетте тестілеу барысында сұрақтар алма кезек қойылады, яғни бейтарап сұрақтан кейін тестілеу сұрағы келеді немесе сұрақтар келесідей ретпен қойылуы мүмкін: бірінші бейтарап және екінші тексеру сұрақтары [10].

Бақылау сынағы (the Relevant Control Test – RCT) әдетте бейтарап, маңызды және бақылау сұрақтарын қамтиды. Тестілеу тақырыптары, сәйкесінше сұрақтары да жағдайға, сыналып отырған адамның ерекшеліктеріне, оның жеке сипаттамаларына байланысты өзгеруі мүмкін. Әдетте тест сұрақтары үш рет қойылады және әр қойылған сайын сұрақтар реті өзгеріп отырады. Бұл тестті құрастыру кезінде сұрақтардың психологиялық маңыздылығы туралы сұрақтардың тепе-теңдік талабы сақталуы маңызды [10].

Жалпылама сұрақтар тесті (the General Question Test – GOT) тергеу оқиғасының мән-жайын тереңдете зерттеуге бағытталған. Аталмыш тестілеу түрін пайдаланған кезде тестіленушінің зерттелу оқиғасына қатысы бар-жоғын анықтау, қойылған маңызды сұрақтарға реакциясы мен бақылау сұрақтарына реакциясын салыстыру арқылы жүзеге асады [11].

Бақылау сұрақтары бойынша тест (the Control Question Test – CQT) немесе салыстыру сұрақтарының тесттері (the Control Comparison Test – CCJ) бақылау сұрақтарының әдістемесіне жатады. Бақылау сұрақтарының тестерінде сұрақтардың үш түрі – бейтарап, тексеру (маңызды) және бақылау қолданылады. Тесттер өзара осы сұрақтардың кезектесу саны мен тәртібімен, сондай-ақ сұралушыға оларды ұсыну алдында беретін нұсқаулықтың мазмұнымен ерекшеленеді. Мұндай тесттерді жасау кезінде белгіленген оқиғаның жалпы белгілерімен қатар, жеке белгілерді де қолдануға болады [12].

Полиграфологтардың өз жұмысында пайдалана алатын бақылау сұрақтары әдістемесінің көптеген тесттері бар. Рейдтің бақылау сұрақтары сынағы (the Reid Control Question Technique) 1947 жылы ұсынылды. Тестегі маңызды сұрақтар бақылау сұрақтарының алдында қойылады және оларды салыстыру осы бақылау сұрақтарының кез келгенімен жүргізіледі. Бұл тест үш рет ұсынылады, бұл ретте бірінші екі ұсыныста сұрақтар орын ауыстырмайды, ал үшінші орында – бір-бірімен тек бақылау сұрақтары өзгереді. Бірінші және екінші ұсыныстың арасында карточкалық ынталандырушы тест ұсынылады. Бұл тест кезінде тек полиграмманың сапалы сараптамалық бағасы ғана жүзеге асырылады. Қатаң бағалау ережелері жоқ [13].

Артер тесті. Аталмыш тест құрамына «шындықты бақылау» (the Truth Control Test – TCT) тестінде қолданылатын бақылау сұрақтары кіреді. Оның мәні нақты оқиғаға немесе қылмысқа қатысты тексеру сұрақтарымен қатар, ауырлық дәрежесі бойынша үқсас, бірақ ойдан шығарылған оқиғаға қатысты бақылау сұрақтарының қойылуында. Сонымен қатар тексерілуші бақылау сұрағын, шынайы оқиға ретінде қабылдауы керек деп болжанады.

Позитивті бақылау сынағы (the Positive Control Test – PCT) немесе оны "өтірікке қарсы шындық" тесті, "мәжбүрлі мойындау" тесті деп те атайды.

PCT ерекшеліктері мыналар болып табылады:

- a) бақылау сұрақтарының базалық тестімен құрылымдық ұқсастығы;
- b) базалық тестіден кейін бірден қолдану;
- c) әрбір маңызды сұрақтарды екі қайтара ұсыну, яғни бірінші сұралғанда сұралушы (алдын ала берілген нұсқаулық бойынша) оған "жалған", ал оны қайталағанда – "шынайы" жауап беруі тиіс.

Тестіде маңызды мәселелер әртүрлі тексерілетін әрекеттерге жатқызылуы мүмкін. Бақылау сұрақтарынан полиграммаларды бағалау кезінде пайдаланылмайтын және сұралушының назарын аудару үшін қызмет ететін бақылау сұрақтарын жоққа шығармайтын сұрақтар қою дұрыс.

Ғылыми жұмыстарды талдау негізінде маманның полиграфиялық сауалнамасы кезінде алынған нәтижелердің сапасы психосемантикаға және психологиялық тұрғыдан дұрыс тұжырымдалған сұрақтарға тікелей байланысты. Полиграфологтың негізгі міндеті – психофизиологиялық көрсеткіштердің динамикасындағы өзгерістер психологиялық негізделген тұжырымдалған сұрақтар мен сұрақтардың психологиялық мағынасын түсінуден туындайды. Сондықтан стандартталған сауалнаманы, сондай-ақ сапалы тұжырымдалған сұрақтарды дайындау полиграфолог маманының жұмысының маңызды кезеңі болып табылады, ол алынған нәтижелерді дұрыс түсіндіруге байланысты болады.

Сонымен қатар, мағынасы жағынан да шартты бейтарап мәселелер бар. Бейтарап сұрақтар рөлін шын мәнісінде бейтарап сұрақтар қатарына жатпайтын сұрақтар алатын тесттер бар. Сондай-ақ, құрбандық (жертвенный) немесе нөлдік (нулевой) деп аталатын бейтарап сұрақтар бар. Барлық мамандар тестте қойылған бірінші сұрақ әрқашан респонденттің бойында белгілі бір эмоционалды стресті тудыратынын біледі, яғни бұл сұрақтың функциясы – тестілік сұрақтарға кейінірек айқын, қарама-қайшы реакциялар алу үшін алғашқы эмоционалды стресті жеңілдету. Полиграфологиялық тексеру барысында «арандатушы» (провоцирующий) деп аталатын сұрақтар да қолданылады. Осы сұрақтардың көмегімен респонденттің алаңдаушылығының салыстырмалы деңгейін анықтауға болады, ал субъектінің тежелуіне байланысты оны ынталандыруға болады. Арандатушы сұрақтардың негізгі функциясы – дәл сол сәттегі респонденттің жауап беру деңгейін анықтау. Американдық полиграфолог Рейд тест алдындағы әңгіме барысында 30-дан астам түрлі мәселелерді анықтайды, олар респонденттің жеке реакциясының барлық ерекшеліктерін бағалай алады және сол арқылы әртүрлі психологиялық мағынаны қалыптастырады.

Полиграф құралын қолдана отырып жүргізілетін тексеру технологиясында симптоматикалық немесе тақырыптық емес сұрақтар маңызды рөл атқарады. Бұл сұрақтарды алғаш рет американдық полиграфолог Бакстер қолдана бастады. Бұл сұрақтардың функциясы – тақырып бойынша кез-келген сыртқы проблеманың болуын анықтау. Бакстердің айтуынша, сауалнамада зерттеуден тыс маңызды проблеманың болуы тексерудің өзі тексеру сұрақтарына реакцияны басуға қабілетті. Бұл сұраққа реакция болмаған жағдайда, тексеру кезінде алынған реакциялар басқаға емес, тексеру тақырыбының салдары болып табылады деп нақты айтуға болады.

Соңында, полиграфта тексеру барысында ерекше назар аударуға лайық, бақылау сұрақтары қолданылады. Сұрақтардың бұл түрі барлық басқа сұрақтарға қарағанда мүлдем басқа ережелерге сәйкес тұжырымдалғандықтан, бақылау сұрақтары әдістемесінің негізін құрайды. Бақылау сұрақтарын қолдану идеясы американдық маман Уильям Марстонға тиесілі болды, бірақ американдық маман Джон Рейд осы сұрақтың негізін қалаушы. Рейд жауап берушінің эмоционалды күйзелісін бағалаудың негізгі деңгейі дәл осы бақылау сұрақтары болуы керек деп пайымдады. Осылайша, бүгінгі күнге дейін белсенді қолданылатын бақылау сұрақтары әдісі пайда болды.

Бақылау сұрағы – бұл полиграфологиялық тексеру процедурасының әдістемелік дұрыстығын қамтамасыз ететін және физиологиялық реакциялардың ауырлық дәрежесінің салыстырмалы стандарты (жеке мағынасы немесе ситуациялық маңыздылығы) функциясын орындайтын сұрақ, бұл физиологиялық реакциялардың ауырлығымен салыстырғанда, зерттелетін адамға бірінші кезекте тексеру сұрақтарын, сондай-ақ бейтарап сұрақтарды ұсынуға жауап ретінде пайда болады.

Сонымен, полиграфты тексеру технологиясына бақылау мәселелерін енгізу 20 ғасырда маңызды жаңалық болды. Бақылау сұрақтарын қолдану әдісі сенімді әдіс болып табылады, оның объективтілігі ондаған жылдар ішінде миллиондаған тексерулерде расталды. Тестілеу әдістемесін дәл және нақты сақтаудың, мұқият жүргізілген және құрылымдалған тесттердің, сауатты тұжырымдалған сұрақтардың арқасында полиграфологиялық тексерудің қажетті және жоғары нәтижесі алынады, яғни сәтті жұмыстың және маманның алдына қойылған міндеттерді орындаудың кілті болып табылады.

Әдебиеттер

1. Знаков В.В. Психология понимания правды, – Издательство «АЛТЕЙЯ», СПб., 1999, – 280с.
2. Филонов Л.Б. Психология контактов между людьми: Дис. ... докт. психол. наук. – М. 1986 г.
3. Варламов В.А., Варламов Г.В., Власова Н.М., Зубрилова И.С., Котомин М.Б. Углубленные кадровые проверки. – М., 2003. – С 115.
4. Азарова Н.Ю. Полиграф: обзор современных методик США. Ч. 2. Виды экспертного анализа получаемых данных / Под ред. В.В. Коровина. М.: Издательство КДУ, 2015.- 432 с.
5. Холодный Ю.И. Применение полиграфа при профилактике, раскрытия и расследовании преступлений (генезис и правовые спекты). Монография. – М.: «Мир безопасности», 2000. – 348 с.
6. Белкин Р. С. Курс криминалистики – М.: ЮНИТИ ДАНА, Закон и право, 2001. – 837 с.
7. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 19 маусымдағы № 683 Қаулысы. Қазақстан Республикасының Құқық қорғау органдарында полиграфологиялық зерттеуден өту қағидалары.
8. Жарықбаев Қ.Б., Саңғылбаев О.С. Психология: Энциклопедиялық сөздік./ Бас ред. Б.Ө. Жақып. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясы», 2011. – 624 б.
9. Молчанов А.Ю., Бабилов А. – Общая теория полиграфных проверок – Москва, 2014 – 232 с.
10. Молчанов А.Ю. Скрининг. Способы повышения достоверности результатов психофизиологических исследований / А.Ю. Молчанов. – ООО «МАИЛ». – Москва: ООО « МАИЛ», 2016. – 244 с.
11. Сошников А.П., Комиссарова Я.В., Пеленицын А.Б., Федоренко В.Н. Полиграф в практике расследования преступлений. Методические рекомендации. – М., 2008. – 186 с.
12. Комиссарова Я.В., Мягких Н.И., Пеленицын А.Б. Полиграф в России и США: проблемы применения – М. Юрлитинформ, 2012. – 224с.
13. Сошников А.П., Пеленицын А.Б. Оценка персонала: психологические и психофизиологические методы. – М., 2009. – 240с.

МАЗМҰНЫ

ПЛЕНАРЛЫҚ МӘЖІЛІС БАЯНДАМАЛАРЫ

ДОКЛАДЫ ПЛЕНАРНОГО ЗАСЕДАНИЯ

PLENARY SESSION REPORTS

Түрікпен-ұлы Ж. <i>Арамыздағы абыз ақсақалымыз еді</i>	4
Перленбетов М.Ә. <i>Академик Қ.Б. Жарықбаев және оның «қазақ психологиялық қоғамын» құрудағы рөлі</i>	6
Әмірова Б.Ә. <i>Тарихи психология (психотарих) этнопсихологиялық мәселелерді зерттеудің әдісі ретінде</i>	10
Ахметова М.К. <i>Наука как призвание и профессия</i>	15
Шульга Т.И. <i>Современная история психологии</i>	17
Сабирова Ж.Н. <i>Ғибраты мол ғалым, педагог-психолог</i>	21
Ұзақбаева С.А. <i>Педагогика және психология ғылымдарының корифейі</i>	24
Акажанова А.Т. <i>Өр рухты тұлғалар (XX-XXI ғғ.)</i>	26
Сейітнұр Ж. <i>Қ.Б. Жарықбаев – еліміздегі психология ғылымын институттандыруға үлес қосушы тұлға</i>	32
Бердібаева С.Қ., Ибатулин Б.Ш., Шеримбетов Е.Б., Алпысбаев Т.М., Лимашева Л. <i>Әлемдік психологиядағы жаңа бағыттағы зерттеулер</i>	34

СЕКЦИЯ I

ҚАЗАҚСТАН МЕН ӘЛЕМДЕГІ ПСИХОЛОГИЯ ТАРИХЫ ЖӘНЕ ҚАЗІРГІ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ОЙ

СЕКЦИЯ I

ИСТОРИЯ ПСИХОЛОГИИ И СОВРЕМЕННАЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ МЫСЛЬ В КАЗАХСТАНЕ И МИРЕ

SECTION I

THE HISTORY OF PSYCHOLOGY AND MODERN PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL THOUGHT IN KAZAKHSTAN AND THE WORLD

Халитова И.Р. <i>Абай (Ибраһим) Құнанбаев мұраларын психология ғылымдары тұрғысынан зерттеу мәселелері</i>	39
Исламжанова Г.Б., Рахатова К.О. <i>Психологияның тарих пәнімен байланысы</i>	44
Юсупова И.Б., Магниязова С.А. <i>История и этапы развития психологии</i>	47
Молдасан Қ.Ш., Мергенова Р.М. <i>Қазақстандағы практикалық психологияның даму жолдары</i>	50
Қалмаханбет Г.М., Амангелді Г.М., Манабаева С.С., Усипбекова А.С. <i>Ұлттық рухани құндылықтар – оқушылардың дүниетанымын қалыптастырудың құралы ретінде</i>	53

Қасен Г.А. <i>Зачинатель казахской историко-психологической традиции</i>	56
Орынғалиева Ш.О. Мауэнова А.Е. <i>Психологиялық құзиреттілікті дамытудағы жүйелі-компонентті талдаулар</i>	60
Трегубова В.В., Сарыбекова Ж.Т. <i>Этносаралық қатынастардың орталық азия қоғамының психологиялық трансформациясына әсері</i>	64
Абеуова И.Ә., Махаманова М.Н., Қасымбаева Г.Н., Сураншиева М.К. <i>Профессор Қ.Б. Жарықбаевтың қазіргі қазақстандағы қазақ психологиясы туралы ой-пікірлері</i>	68
Турабаева М.К., Навий Л. <i>Ұлттық және дидактикалық мазмұнды ойындарды қолдану арқылы бастауыш сынып оқушыларының ой – өрісін дамыту</i>	71
Салиханов Д. <i>Қазақстандағы және әлемдегі психология тарихының дамуы</i>	74
Давлетова.А.А., Куандықова.Б.Ж., Исман. А.Д. <i>Қазақ психология мектебінің пайда болуы туралы мақала</i>	77
Садықова А.А. <i>Қ.Б. Жарықбаевтың еңбектеріндегі ортағасырлық ғұлама – ойшылдардың идеялары</i>	80
СЕКЦИЯ II ҚОЛДАНБАЛЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ, ЭТНОПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕР	
СЕКЦИЯ II ПРИКЛАДНЫЕ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ, ЭТНОПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ	
SECTION II PRACTICAL PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL, ETHNOPSYCHOLOGICAL RESEARCH	
.....	
Жубаназарова Н.С., Ақаш Ж., Дүйсенбай Г. <i>Бастауыш мектеп оқушыларының математикалық (индуктивті және дедуктивті) ойлау қабілетінің даму ерекшеліктерінің теориялық негіздері</i>	84
Кудайбергенова С.К., Садықова Н.М. <i>Принципы психологической коррекции негативных эмоциональных состояний увоеннослужащих (на примере птср)</i>	89
Ауельбекова Н.Ж., Ахтаева Н.С. <i>Исследование самооценки и способы ее повышения</i>	93
Красник Ю.Н. Аймаганбетова О.Х. <i>Особенности мотивации профессиональных спортсменов: квалификационный аспект</i>	96
Хафизова Э.Э., Ахтаева Н.С. <i>Влияние самоотношения студентов к своей внешности на их эмоциональную сферу</i>	101
Жеңісова Ә.Е. <i>Социально - личностные предикторы эмоционального выгорания учителей</i>	103
Казиханов Б.М., Касымканов А.Б. <i>Аспекты игрового расстройства</i>	106
Давыдов И.А. <i>Проблематика психоэмоционального выгорания у преподавателей вузов</i>	110
Кудиярова А.М. <i>Психоанализ автобиографической поэмы Шакерима</i>	113

Тюрина А.В., Иванов Д. <i>Психолого-педагогическое консультирование слышащих родителей слабослышащих детей</i>	119
Баймолдина Л.О., Закарьянова Ш.Н., Мадалиева З.Б., Казиханов Б.М., Касен Г.А. <i>Жасырын ақпаратты тануадағы психофизиологиялық реакциялар</i>	122
Борисова А. <i>Прокрастинация в студенческой среде и способы ее преодоления</i>	127
Свишникова Н.С. <i>Некоторые результаты исследования особенностей эмоционального здоровья современной личности (на примере показателей социально-психологической адаптация)</i>	130
Тохтаров А.М., Токсанбаева Н.К. <i>Фрустрацияны психикалық күй ретінде теориялық және психологиялық талдау</i>	133
Артес С.С. <i>Нейрографика как инструмент работы с агрессивностью у женщин</i>	136
Калымбетова Э.К., Ажимханова А.М. <i>Кибербуллинг жасөспірімнің психологиялық денсаулығына қауіп төндірудің жаңа формасы ретінде</i>	139
Токсанбаева Н.К., Усербай М.Н. <i>Деструктивті ойлардың студенттерде пайда болуы аурудың көзі ретінде</i>	143
Аймаганбетова О.Х., Адилова Э.Т. <i>Межэтническая и межконфессиональная напряжённость в парадигме исследования этнопсихологии</i>	147
Закарьянова Ш.Н., Баймолдина Л.О., Казиханов Б.М., Аймаганбетова О.Х., Садвакасова З.М., Адилова Э.Т. <i>Полиграфологиялық зерттеулердегі жасырын ақпаратты анықтаудың теориялық негіздері</i>	151
Мурзагильдина Д.И., Кабакова М.П. <i>Социальные фобии как психологический феномен</i>	156
Ким А.М., Дүйсенбеков Д.Д., Кудайбергенова А.Ж. <i>Сот-психологиялық сараптаманың әдіснамалық негіздері. жүйелі тәсіл</i>	159
Бабаев Ш.А. <i>Особенности зависимого поведения лиц с ограниченными возможностями по зрению</i>	162
Бағыбаева М.И., Амирбекова М.А., Абдраманова Д.Е. <i>Балалардағы созылмалы психосоматикалық бұзылулардың психологиялық ерекшеліктері</i>	165
Дүйсенбаева А.О., Баймолдина Л.О. <i>Денелік-мен имиджінің психологиялық теориялары мен тұжырымдамалары</i>	168
Токсанбаева Н.К., Орынбек Ә.Ж. <i>Эмоционалдық интеллект мұғалімдердің кәсіби стресспен күресу факторы ретінде</i>	172
Vaimushkin N.V., Biali M.Z., Kauinbay A.B., Tileubayeva M.S. <i>Psychological aspects of propaganda in international relations</i>	177
Манарбекова Ж.К., Кабакова М.П. <i>Современные исследования феномена сепарации от родительской семьи: психологический аспект</i>	181
Аяганова А.Ж., Тұрғазы А.Б. <i>Жастардың интернет -кеңістігіндегі коммуникативті мінез-құлдығы</i>	185
Назарова А.Е., Кабакова М.П. <i>Роль совладающего поведения у лиц с нарушением сердечной деятельности с психосоматическим аспектом в послеоперационный период</i>	188
Тленчиева Н.С., Рақышбай А.Б. <i>Жасөспірімдердің эмоционалдық тәжірибесін диагностикалау және түзету мәселелері</i>	192
Тленчиева Н.С., Туяхан А.А. <i>Көп балалы отбасында өскен жасөспірімдердің психологиялық ерекшеліктері</i>	195

Тленчиева Н.С., Усен Ж.Б. <i>Жасөспірім шақтағы агрессивті мінез-құлықтың психологиялық ерекшеліктері және оны түзету жолдары</i>	199
Тленчиева Н.С., Дарибаев Д.Д. <i>Психикалық жағдай контекстіндегі зерігу құбылысының зерттелуі</i>	202
Тленчиева Н.С., Мырзахмет Л.М. <i>Реніш және оны жеңудің психологиялық ерекшеліктері</i>	205
Қойшиев Қ.Е., Әліпбек А.З., Астаева С.Б. <i>Бастауыш сынып оқушыларының жеке тұлға ретіндегі қалыптасуына қарым-қатынастың ықпалы</i>	209
Баширов А.Т., Кабакова М.П. <i>К вопросу об индивидуально-психологических особенностях лиц с психосоматическими нарушениями</i>	212
Әліпбек А.З., Сейдаева А.Н., Кенжебекова Ә.К. <i>Жасөспірімдік кезеңде оқушылардың лидерлік қасиеттерін тәрбиелеудің педагогикалық-психологиялық мүмкіндіктері</i>	215
Касымова Г.М., Абильдаева Ж.Б., Қуанышбекова Д.Е., Хайдарова М.М. <i>Проявления школьной тревожности в младшем школьном возрасте</i>	219
Керубаев Д. <i>Кибербуллинг в подростковой среде</i>	223
Дауренбекова А.К. <i>Неке алдындағы даярлықтың психологиялық мазмұны</i>	226
Сарбасова В.Н. <i>Диагностический инструментарий экспериментальной работы по формированию национального самосознания будущих педагогов</i>	230
Дауренбекова А.К. <i>Ертегі терапиясы арқылы түзету-дамыту жұмысын ұйымдастыру жолдары</i>	235
Бейсеналина А.А., Ахтаева Н.С., Кудайбергенова А.Ж. <i>Психологический климат в семье с ребенком с расстройством аутистического спектра</i>	238
Қойшиев Қ.Е., Әліпбек А.З., Қайралла А.Б. <i>Жоғары деңгейлі емтихандарға дайындық кезінде оқушылардың психо-эмоционалды тұрақтылығын дамыту</i>	242
Қабдылғабитова А.К., Ахтаева Н.С. <i>Эмоциональное выгорание психологов, работающих с детьми с ограниченными возможностями здоровья</i>	245
Тынабаева Ж.Г., Садвакасова З.М. <i>Психопросвещение и профилактика психического здоровья сотрудников компании</i>	249
Арықбай А. <i>Влияние перфекционизма на психологическое состояние спортсменов</i>	253
Садвакасова З.М., Аймаганбетова О.Х., Баймолдина Л.О., Касен Г.А., Адилова Э.Т. <i>Профилактика радикалистских настроений у студентов в вузе</i>	256
Борбасова Г.Н., Жолдасова М.К. <i>Экзекутивті бақылау адамның когнитивті функциясын ретінде</i>	259
Старчикова А.А., Кудайбергенова С.К. <i>Исследование феномена созависимости</i>	263
Сары Ұ.Б., Турехул Г.С., Тұрапбай Г.П., Қойшиев Қ.Е., Әліпбек А.З. <i>Оқушылардың тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруда арттерапиялық әдіс-тәсілдерді қолданудың маңызы</i>	267
Жұман Б.Б., Алтыбай А.С., Мұрат А.С., Қойшиев Қ.Е. <i>Оқушылардың тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруда әлеуметтік желілердің ықпалы</i>	270
Турсунгожинова Г.С., Абишева Ш.Ш., Беленко О.Г. <i>Развитие профессиональных компетенций педагогов в форс – мажорных ситуациях</i>	273

Мансурова Л., Сенкубаев С.Т. <i>Болашақ педагог маман тұлғасын заманауи ақпараттық құралдар көмегімен дамытудың психологиялық- педагогикалық негіздері</i>	276
Черненко Д.Р. <i>Особенности проявлений птср у женщин, перенесших насилие в семье (на примере Казахстана)</i>	278
Иманбаев Н.Ж. <i>Студенттердің эмоциялық күйінің өзгеруіне әлеуметтік желінің әсері</i>	281
Кунсентова А.Г., Садвакасова З.М. <i>Танцевальная терапия и ее особенности в работе с подросткам</i>	285
Құсаин А.Х. <i>Особенности формирования интернет-зависимости в подростковом возрасте</i>	289
Байсова Л.Ж., Токсанбаева Н.К., Молбасынова Ж.М. <i>Сыни тұрғыдан ойлау психологиялық құбылыс ретінде</i>	293
Абдуали Ж., Кабакова М.П. <i>Психологические аспекты повышения качества обучения на примере центров дополнительного образования для школьников</i>	297
Сайлинова К.К., Жубаназарова Н.С., Жанабиллова Л. С. <i>Әлеуметтік интеллект және әлеуметтік жетістік</i>	300
Садыкова Н.М., Иманкенова В. <i>Өмірлік таңдау мәселесіндегі шешім қабылдаудың ситуациялық факторлары</i>	302

**СЕКЦИЯ Ш
ГУМАНИТАРЛЫҚ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМИ-ЖАРАТЫЛЫСТАНУ
БІЛІМ БЕРУДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ**

**СЕКЦИЯ Ш
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ГУМАНИТАРНОГО И ЕСТЕСТВЕННОНАУЧНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ**

**SECTION Ш
CURRENT ISSUES IN HUMANITIES AND
SCIENCE EDUCATION**

Мамырбаева А.Н., Максим Н.Б., Пернебай М., Әліпбек А.З. <i>Оқу-тәрбие жүйесіндегі оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытудың маңызы</i>	307
Забродина О.В., Иванов Д.В. <i>Особенности формирования социальной зрелости студентов</i>	311
Абдумуминова Ж.Ж., Амангелді Ұ.Қ., Әліпбек А.З., Усипбекова А.С. <i>Оқушыларды көп мәдениетті орта арқылы патриотизмге тәрбиелеудің ерекшеліктері</i>	315
Әлқожаева Н.С., Батырбекова Д.Д. <i>Арт-технология инновациялық педагогикалық технология ретінде</i>	318
Амирбекова М.А., Сангилбаева А.О., Уақасова М.Б. <i>Бастауыш сынып оқушыларының өзін-өзі бағалауына отбасының ықпалы</i>	321
Кожамкулова Н.С., Еламанова А.С. <i>Оқушылардың зияткерлік-шығармашылық әлеуетін дамытудың мәні мен ерекшелігі</i>	325
Иноятова С. <i>Социально-психологические факторы развития лидерских качеств у молодежи</i>	328
Үмбетәлі Г.М., Төрөбай А.Н., Серикбаева М.Б., Усипбекова А.С. <i>Ерекше білім беруді қажет ететін балалардың отбасына психологиялық көмек көрсетудің маңызы</i>	333

Қоңырбаева С.С., Сахит Н.Т., Тұрап Ж.М., Салматова Б.Б. <i>Болашақ әлеуметтік педагог мамандардың диагностикалық мәдениетін қалыптастыру және білім беру мекемесіндегі тәрбие процесіне қатысуы</i>	337
Ниязалиева М.Қ., Зұлпыхан Ж.Ж., Еден Г.Д., Әліпбек А.З. <i>Заманауи педагог-психологтарды кәсіби даярлау мәселесінің зерттелу жай-күйі</i>	341
Жұман Б.Б., Алтыбай А.С., Мұрат А.С., Қойшиев Қ.Е. <i>Оқушылардың тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруда әлеуметтік желілердің ықпалы</i>	345
Асенова Д. <i>Мировой опыт сопровождения семей, воспитывающих детей с ограниченными возможностями</i>	348
Серикбаева Н.Б. <i>Медиа-мәдениет және оның заманауи ақпараттық қоғамның дамуындағы ролі</i>	351
Махмутов А.Э. <i>Аддиктология, как учебная и практическая дисциплина в изучении психологии наркомана, помощи ему в реабилитации и профилактике не развития наркозависимости</i>	354
Тасболат А.З., Сенкубаев С.Т. <i>Дүниетану пәні сабақтарында 2-сынып оқушыларының адамгершілік мәдениеттерін қалыптастырудың алғышарттары</i>	358
Маханова Б., Акишева А.К. <i>Қуыршақтар театрының бала тілін дамытудағы маңыздылығы</i>	361
Бейсенбекова А.С., Сенкубаев С.Т. <i>Болашақ мұғалімнің ақпараттық мәдениетін сабақ жүйесінде қалыптастырудың оңтайлы әдістері</i>	364
Аймагамбетова Ж.Р., Рақымжан Ә.Қ. <i>Бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын көтеруге педагогикалық – психологиялық қолдау</i>	367
Барсаева А.Ж., Бегалиева Н.У. <i>Бастауыш мектеп жасындағы балалардың шығармашылық қабілеттерінің көрінісі мен даму ерекшеліктері</i>	371
Абдухалық Т.Н., Мынбаева А.К. <i>Анализ понятия психологического благополучия человека в иностранной научной литературе</i>	375
Қонысбай Т.Е., Аймаганбетова О.Х. <i>Теоретико методологические основы изучения проявлений эмоционального благополучия лиц пожилого возраста</i>	380
Кішібаева Д.Ж., Жолдасова А.Б. <i>Кәсіби өзін-өзі анықтау процесінде жоғары сынып оқушыларын психологиялық қолдаудың маңызы</i>	384
Жұбанышқалиева М., Акишева А.К. <i>Бастауыш мектеп жасындағы балаларда ауызша халық шығармашылығымен танысу процесінде үйлесімді сөйлеуді дамыту әдістемесі</i>	388
Баймухамбетова К.М., Ыбраимжанов К.Т. <i>Заманауи білім берудегі инновациялық әдістердің қазақ тілін оқытуда қолданылуы</i>	390
Жусупова О., Навий Л. <i>Бастауыш сынып оқушыларының танымдық іс әрекетін ұйымдастырудың педагогикалық психологиялық шарттары</i>	393
Tileubayeva M.S., Bakitzhan A., Dochshanova A.T., Rustamova D.B. <i>Coaching: an effective means for successful leading</i>	396
Жұбаназарова Н.С., Умирзакова Г.К. <i>Педагогикалық процестегі вербалды емес өзара әрекет</i>	400
Zhenis A.K., Isina S.S., Sadykanovna R.E. <i>Motivational peculiarities of school children in the updated form of learning</i>	404
Сматова К.Б., Бекмурзаева А.Т., Сәрсембетова Б.С. <i>Жоғары сынып оқушыларының кәсіби бағдарлануын психологиялық зерттеу</i>	407

Асылханова М.А., Кулымбаева А.К. <i>Қазіргі қоғамдағы адамдар арасындағы мәдениет пен қарым-қатынастың маңыздылығы</i>	411
Даутқалиева П.Б., Аманова И.К. <i>Студенттердің оқу мотивациясының ерекшеліктерін және болашақ мұғалімдердің оқу және кәсіби мотивация деңгейін диагностикалау</i>	416
Мамырбекова Г.А., Тойлыбек. Г. <i>Әлеуметтік тәрбиелеу арқылы студенттер бойына ұлттық сананы ғылыми-педагогикалық тұрғыдан қалыптастыру</i>	421
Мусахунов М.С. <i>Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық ойлауының ерекшеліктері</i>	424
Тлеубаева Д.С., Дарибаева М.Д. <i>Бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлауын дамыту проблемаларының психологиялық-педагогикалық аспектісі</i>	427
Жумағалиева Г.Б. <i>Мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеудегі отбасының ролі</i>	431
Дарибаева М.Д., Балгинбекова К.Б. <i>Кіші мектеп жасындағы балалардың еске сақтау ерекшеліктерін дамыту жолдары</i>	434
Исмаилова Р.Б., Күлімбетова А.А. <i>Білім беру үрдісіндегі жаңа технологиялардың қолданылуы</i>	437
Ишанханқызы А. <i>Развитие функциональной компетентности педагога в условиях глобализации</i>	440
Жалпанова Р.Р. <i>Актуальные проблемы формирования самосознания и ценностных основ молодого поколения Республики Казахстан</i>	443
Турдалиева Ш.Т. <i>Тұлғаның жаңа ортаға бейімделу процесіндегі қарым-қатынас мәселесі</i>	446
Kalzhanova A.N. <i>Assertiveness of higher education system participants in a vuca world</i>	449
Макадиева М., Акишева А.К. <i>Ауызша халық шығармашылығының бастауыш сынып оқушыларының сөйлеуін дамытуға әсері</i>	452
Малик А., Баймахова А.Ш., Әліпбек А.З. <i>Оқу тәрбие жүйесінде оқушылардың интеллектуалдық әлеуетін дамытудың маңыздылығы</i>	454
Абдыкаримова Ж.З., Какабаева Д.С. <i>Оқушылардың танымдық қызығушылығын оқыту үрдісінде қалыптастырудың педагогикалық мәселелері мен шарттары</i>	457
Аязбаева А.Б., Акишева А.К. <i>Бірінші сынып оқушыларының визуалды-кеңістіктік көріністерінің бұзылуы және олардың математика бойынша оқу бағдарламасын игерудің сәттілігіне әсері</i>	460
Ермуқанова К.У., Сенкубаев С.Т. <i>Мектепке дейінгі балаларды дамыту ортасы арқылы оқуға бейімдеудің педагогикалық-психологиялық ерекшеліктері</i>	463
Жеңісқызы Д., Акишева А.К. <i>Бастауыш сынып оқушыларының девиантты мінез-құлқын болдырмау үшін мектеп пен отбасының өзара әрекеті</i>	467
Жусупова А.О., Навий Л. <i>Бастауыш сынып оқушыларының танымдық іс – әрекетін ұйымдастырудың педагогикалық – психологиялық шарттары</i>	470
Имаканова К.К., Навий Л. <i>Бастауыш сыныптарда инклюзивті білім беруді енгізудің педагогикалық- психологиялық шарттары</i>	473

Әбдібек Н.М., Әліпбек А.З., Сыдықов М.Е. <i>Оқушылардың оқу іс-әрекеті барысында танымдық белсенділіктің қалыптастырудың маңыздылығы</i>	476
Сағидолла С., Сенқубаев С.Т. <i>Бастауыш сыныптың оқу тәрбие үдерісінде сын тұрғасынан ойлауды қолданудың жолдары</i>	480
Муратай.Ж., Навий.Л. <i>Ұлттық және дидактикалық ойындар арқылы бастауыш сынып оқушыларының ойын дамыту</i>	483
Муратай А., Ақишева А.К. <i>Бастауыш сынып оқушыларының ақпараттық құзіреттіліктерін қалыптастыру үшін математика сабақтарында тарихи мәліметтерді қолдану</i>	486
Муканова Н.К. <i>Бастауыш білім беру сатысында оқу пәндерін интеграциялау арқылы оқыту.....</i>	489
Мошекенова С.Д., Навий Л. <i>Бастауыш сынып оқушыларына ұлттық тәрбие берудің педагогикалық шарттары</i>	492
Халитова И.Р., Садуақасова Ғ.Ғ. <i>Мектеп жасына дейінгі балаларды үнемілдікке үйрету мәселесі</i>	495
Оспанова Д.К., Ақишева А.К. <i>Білім беру ұйымындағы кіші мектеп оқушыларының тұлғааралық қарым -қатынастағы қысымының педагогикалық алдын алу</i>	497
Хохоон Р., Ақишева А.К. <i>Кіші мектеп оқушыларының компьютерлік ақпараттық технологияларды қолдана отырып, жобалық іс-әрекетке дайындығын қалыптастыру.....</i>	499
Имаканова Р. С., Навий Л. <i>Бастауыш сыныптарда педагогикалық технологияларды пайдалану нәтижесінде оқу сапасын арттырудың жолдары.....</i>	502
Мурзагулова М.Д., Тлепова М.Ж., Сулейменова Л.А. <i>Жыныстық тәрбие жастардың әлеуметтену факторы ретінде.....</i>	504
Болтаева А.М., Жұбаназарова Н.С. <i>ЖОО инновациялық технологияларды қолдану - бәсекеге қабілетті маман даярлаудың алғышарты ретінде</i>	508
Сағынғалиева Ә.Б., Болтаева А.М. <i>Бірінші курс студенттерінің индивидуалды-типологиялық қасиеттерінің ЖОО-на бейімделуіне әсері</i>	511

**Профессор Қ.Б. Жарықбаевтың 95 жылдығына арналған
«ПСИХОЛОГИЯ ЖӘНЕ ПЕДАГОГИКА ДАМУЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ»
(ЖАРЫҚБАЕВ ОҚУЛАРЫ) атты
Халықаралық ғылыми-практикалық конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ**

МАТЕРИАЛЫ

**Международной научно-практической конференции
I ЖАРИҚБАЕВСКИЕ ЧТЕНИЯ «АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ
ПСИХОЛОГИИ И ПЕДАГОГИКИ»,
посвященной 95-летию профессора К.Б. Жарикбаева**

MATERIALS

**International scientific and practical conference
"ACTUAL PROBLEMS OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY DEVELOPMENT"
(ZHARIKBAEV READINGS)
dedicated to the 95th anniversary of Professor K.B. Zharikbaev**

ИБ №14863

Басуға 20.12.2022 жылы қол қойылды. Пішімі 60x84¹/₈.
Көлемі 32,625 б.т. Офсетті қағаз. Сандық басылыс. Тапсырыс №17089.
Электронды таралым. Бағасы келісімді.
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
«Қазақ университеті» баспа үйі.
050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.

«Қазақ университеті» баспа үйі баспаханасында басылды.